

Den moderna heligheten leder till dubbelmoral
av Jan Tullberg

Manuskript till artikel publicerad i

FinansTidningen
Den 8 februari 1995

Den moderna heligheten leder till dubbelmoral

av Jan Tullberg

Ett stort brott kan vara svårt att ursäkta, men ett litet brott går lätt att förlåta om det redovisas öppet och den felande är ångerköpt. Om syndaren inte erkänner, så kan man däremot kritisera honom för en brist på bikt, dvs en brist på kurage att stå för sina handlingar, en brist på ärlighet eller en brist på ånger. Det illa brottet är kanske inte så mycket att orda om, men bristen på bikt kan ses som ett stort brott i sig.

Denna sekulariserade form av krav på bikt har dykt upp i många frågor. Jacob Palmstierna förlorade inte sitt jobb för den skatteanklagelse som han sedan blev frikänd för. Han avskedades för att han inte redovisade sina affärer för bankens styrelse, utan utsatte dem för nya överraskningar. Nixon föll inte för att han organiserade inbrottet i Watergate, vilket han inte ens kände till, utan för att han senare motarbetade utredningen genom att ge kontraorder istället för att erkänna det republikanska partiets roll. Huvudanklagelsen mot Clinton i Whitewateraffären är inte att brottet är stort, om det överhuvud är fråga om ett brott, utan för att han försökt att dölja sina förehavanden. Det centrala är inte brottet, utan att detta följs av en *cover up* istället för en bikt.

I valet mellan katolsk bikt och sekulariserad bikt talar dock det mesta för den katolska. Prästen är ju förhindrad att använda informationen mot personen, men den sekulariserade bikten innehåller inga sådana garantier. Med tanke på diskussionen kring "Nannygate" 1 & 2 som slutade med kandidaternas nederlag, och Clintons stora problem med en haschrökning (utan halsbloss) så tycks det inte givet att få absolution. Med en scoutmoral som ideal i USA och i lika hög grad i Sverige finns det inga skäl för någon att förlita sig på förlåtelse av en barmhärtig press och allmänhet.

Det tycks därför snarast klokare att chansa på att framstå som dygdemönster till bevisad om motsatsen, än att erkänna vissa skavanker. Detta eftersom det har mindre betydelse om man blir förkastad för dubbelfel istället för bara enkelfel. Hellylleidealet leder till en ökad dubbelmoral, även om det finns en ännu starkare reaktion om man blir avslöjad som lögnare och syndare istället för som bara syndare.

Det sätt på vilket en person kan skydda sin image är att vara oskyldigt ovetande om tveksamheter som förekommit inom hans organisation. Ett stort problem för en maktbärande uppstår när han blir informerad om något känsligt genom att någon biktat sig för honom. Blir han vetande är det bästa skyddet mot eventuell framtida kritik mot honom själv att straffa biktaren. Chefer är präster med en skyldighet att reagera på andra sätt än att bara be till Herren om förlåtelse för syndarens brott. Kunskap genom bikt skapar en delikat situation med ett moraliskt känsligt beslut. Förlåta eller fördöma? - Att förlåta är att bli medbrottsling.

Den lojale personen vill inte utsätta sin chef för sådana problem, utan presenterar en oklanderlig version. Om denna bild senare punkteras kan chefen kliva fram och i ärlig förtrytelse fördöma brottet i sig, samt det faktum att han inte informerats. Det finns

många saker som presidenter för länder och företag gör klokt i att inte känna till. Den lojale medarbetaren värnar om chefens oskuld genom att inte bikta sig.

Om även viktiga frågor plockas bort för att skydda ledaren på detta sätt uppstår ett problem genom att han försätts i ett tillstånd av oskuldsfull okunnighet. Det kan minska hans kapacitet att fatta bra beslut, men det är ett skydd för hans image. Vet ledaren om något känsligt kan han kritiseras för moraliskt eller bedömningsmässigt fel, men är han oinformerad så finns alltid den manipulative eller självsvåldige medarbetaren att hänga. Denne fyller dock en funktion i sin organisation så länge han är beredd att dölja information som kan skada hans uppdragsgivare. Hade Palmstiernas uppdragsgivare verkligen velat höra om hans villaaffärer? Det förefaller inte troligt, utan den informationen hade bara givit dem mer problem. När Palmstierna teg gjorde han rätt ur eget perspektiv, men också ur styrelsens. Kravet på öppenhet blir oärligt i kombination med försök att hålla helylleimagen, som just bygger på bristande information för att ledarna skall slippa vara oärliga.

Helgonambitionen och krav på full bikt minskar inte den offentliga lögnen, utan ökar den, alternativt gynnar en dum okunnighet. Det mönstret förstärks genom att små tuvor kan välta stora lass, och det blir upp till massmedias godtycke vem som skall löpa gatlopp. Det är iögonfallande hur en förseelse kan ge skandalpress åt en person, medan ett liknande felsteg av en annan behandlas med en diskret tystnad. Inte heller detta stärker ärligheten och moralen, utan skapar en närmast amoralisk situation med blott två kategorier, fällda och ännu ej dömda.

Lösningen är att kapa bort en stor del av privatmoral och petitesfrågor från debatten och fokusera på stora frågor. Utgå från att alla kandidater har ljugit, supit, provat droger och haft sexskapader. De är alla beredda att ljuga för att de och deras organisation skall framstå i bättre dager. Att kräva motsatsen är som att begära att en försäljare skall berätta om att samma vara finns till ett lägre pris i en annan affär.

Kan heligheten tas ner som ideal så kan vi få en ökad ärlighet, inte i form av bikt, utan i form av nyansering. Den dag politiker tror att press och väljare mer uppskattar en presentation med för- och nackdelar än en emotionell och ensidig hårdförsäljning så kommer de att anpassa sig. Skälet till att många tvättmedel presenterar sig som den produkt som samtidigt är den effektivaste, skonsammaste och miljövänligaste, är att konsumenten ofta föredrar ett val utan svåra prioriteringar. Varje land får den regering det förtjänar och det gäller i högsta grad för demokratiska länder. Om väljarna blir mindre lockade av skenhelighet och mindre benägna att undvika viktiga men svåra prioriteringar, så blir debatten ärligare och mer inriktad på väsentligheter. Millimetermoralen är inte bara oväsentlig, utan en svår energiläcka i det politiska systemet.

Kravet på bikt inför en präst som i nästa ögonblick kan bli åklagare blir bara ett ytterligare orättfärdigt moralkrav. Det ger framförallt ett stöd till dem som försöker understödja den här typen av ihålig moral. Högre makthavare får en ny högst subjektiv regel med vilken de kan ingripa mot dem som de anser skadar organisationens - och den egna - imagen. Det är naturligtvis också en trevlig maktkänsla att sitta inne med sådan information om andra människor som kan påverka deras karriärer.

När någon hängs, så behöver det inte heller motiveras som en reaktion mot brottet i sig, utan domen motiveras med att förövaren bröt mot plikten att bikta sig: ”Nej, vi i styrelsen är ingen domstol som sparkar folk för att de rökt hasch i gymnasiet, tafsat på en flicka, haft en homosexuell förbindelse eller falskdeklarerat; nej det vi reagerar mot är att vi inte fick veta... ”. Istället för att framstå som småaktiga och fega moralister kan de nu stolt hänvisa till en ny hög moralregel.